

Ekosysteemipalvelut ihmisen hyvinvoinnin perustana

Monitieteistä tutkimusta voidaan edistää laaja-alaisilla, eri alojen näkökulmia ja metodologioita yhdistelevillä käsitteillä. Parhaimmillaan tällaiset käsitteet edesauttavat tiedeyhteisön ja päätöksentekijöiden yhteisymmärrystä. Ekosysteemipalveluiden käsite on ympäristö- ja luonnonvarapolitiikan alueella ajankohtainen yritys vastata sekä tutkimuksellisiin että päätöksentekoon liittyviin haasteisiin. Käsite nojaa ekologiaan ja taloustieteeseen ja liittyy luonnon monimuotoisuuden suojeluun. Ekosysteemilähestymistapa hyväksyttiin vuonna 2000 Rio de Janeirossa vuonna 1992 laaditun biodiversiteettisopimuksen eli luonnon monimuotoisuussopimuksen toimintamalliksi. Sittemmin yli kaksituhatta tutkijaa oli mukana laatimassa YK:n vuonna 2005 julkaisemaa Vuosituhannen ekosysteemiarviointia, jossa ekosysteemipalvelut määriteltiin ytimekkäästi hyödyiksi, joita ihmiset saavat ekosysteemeistä.

Ekosysteemipalveluiden sisältö ja ympäristöpoliittinen status ovat kuitenkin monimutkaisempia kuin päällisin puolin näyttää. Juha Hiedanpään, Leila Suvantolan ja Arto Naskalin toimittamassa kahdentoista artikkelin kokoelmassa *Hyödyllinen luonto* monitieteinen kirjoittajajoukko selvittää ekosysteemipalveluiden käsitteellistä olemusta ja yhteiskunnallista lupaus: Mitä ekosysteemipalvelut tarkoittavat? Mikä niissä on uutta ja mikä on niiden poliittinen lupaus?

Jo kirjan johdannossa esitetään tärkeitä linjauksia. Ekosysteemipalvelut voidaan nähdä luonnonvarojen kestävästä käytöstä ja luonnonsuojelun yhdistäjänä, toisin sanoen käytön ja suojelun välisen haitallisen vastakkainasettelun vähentäjänä. Niin ikään ekosysteemipalvelut voidaan, Yrjö Hailaa mukaillen, ymmärtää luonnon ja kulttuurin välisen rajan murtajiksi, koska ne pitävät yllä arvokkaita elämäntapoja ja hyvinvointia. Hyvin tärkeä on myös ekosysteemipalveluiden taloudellisen oikeuttamisen ajatus, jonka mukaan vasta tietoisuus ekosysteemipalvelujen menettämisen taloudellisesta arvosta tekee niistä yhteiskunnallisesti merkittäviä. Näillä perusteilla toimittajat tunnistavat useita ekosysteemipalveluiden lupauksia. Hallinto saa operatiivisen käsitteen ja paikalliset yhteisöt puolestaan uudenlaisia hyvinvointimahdollisuuksia. Ja ennen kaikkea luonnonvarat temmataan markkinoiden kannustimien piiriin.

Kirjan artikkelit on jaoteltu kolmeen temaattiseen kokonaisuuteen,

KIRJAESITTELYSSÄ:

Hiedanpää, Juha, Leila Suvantola & Arto Naskali (toim.). *Hyödyllinen luonto. Ekosysteemipalvelut hyvinvointimme perustana.* Vastapaino, Tampere 2010. 283 s.

PEKKA JOKINEN
*Itä-Suomen yliopisto ja
Suomen ympäristökeskus*

”Ekosysteemipalvelujen heikentyminen on esimerkki modernista ympäristöongelmasta, jonka ratkaiseminen vaatii niin ekologista, juridista, poliittista kuin taloudellistakin osaamista.”

Juha Hiedanpää, Leila Suvantola ja Arto Naskali, s. 18

”Abstraktin innovaatiopolitiikan huumassa on jäänyt havaitsematta, että alueemme luonnonvarat ovat edelleen Suomen kansantalouden selkäranka. Lähivuosien innovaatiopolitiikan suurin haaste on maltaa toimia niin, että pystymme saamaan ekosysteemipalveluista mahdollisimman paljon hyvinvointia vaarantamatta ekosysteemien toimintakykyä.”

Antero Honkasalo ja Sauli Rouhinen, s. 84–85

joissa tarkastellaan ekosysteemipalveluiden käsitettä, hallintaa sekä käytännön sovellutuksia. Käsiteosion artikkeleissaan Taneli Kolström, Arto Naskali ja Yrjö Haila tarkentavat ekosysteemipalveluiden käsitteellisiä merkityksiä. Kolström tekee tutuksi jo mainitun YK:n Vuosituhannen ekosysteemi-arvioinnin, jossa eroteltiin toisistaan tuki-, sääätely-, tuotanto- ja kulttuuripalvelut. Naskali perkaa käsitteen taloustieteellistä taustaa ja päätyy muun muassa kysymään, missä määrin ekosysteemipalveluiden lähestymistapa lopulta eroaa sitä perinteisemmästä luonnon monikäytön lähestymistavasta. Haila esittää ekosysteemipalveluiden laveimmat määritelmät kytkien ne ihmiskunnan aineellisen menestyksen ekologisiin ja historiallisiin edellytyksiin ja ekososiaalisuuden käsitteeseen. Näin ekosysteemipalvelut samastuvat toimeentuloa tukeviin luonnonprosesseihin. Käsitteen laventamisen käänköpuolena on kuitenkin palvelujen nautinnan ehtojen täsmentäminen. Hailan mukaan on vältettävä katteetonta universalismia ja nimenomaisesti tunnistettava tietyn ekosysteemipalvelun tyydyttämät tarpeet, palvelun tuottamat ekologiset prosessit sekä palvelua ylläpitävien prosessien vaaliminen.

Antero Honkasalo ja Sauli Rouhinen erittelevät ekosysteemipalveluita ympäristöhallinnon näkökulmasta. Poliittikkaohjelmien ja materiaaliavirtaesitysten ohella jutussa alleviivataan taloudellisen arvottamisen hyödyllisyyttä, siis ajatusta, että palvelun käsite voi auttaa ekosysteemejä saamaan *arvoisensa* painon päätöksenteossa. Myös Jukka Similä tunnistaa ekosysteemipalveluiden lupauksen ja näkee, että käsite on hyödyllinen lisä sääntelytutkimukseen. Tämä tarkoittaa osapuulleen sitä, että tunnistetaan palveluista hyötyviä ja palveluiden säilymistä vaarantavia toimijaryhmiä ja valitaan sitten ongelmatilanteisiin sopivia sääntelyn keinoja. Leila Suvantolan artikkeli syventää Similän avaamaa tematiikkaa. Siinä muun muassa arvioidaan kiinnostavasti, että ekosysteemipalveluiden taloudellista arvottamista painottavien keinojen lukuisuus on vain välivaihe matkalla kohti palveluiden oikeudellista turvaamista. Norjalainen kirjoittajavieras Arild Vatn päättää teoksessa hallinnan temaattisen kokonaisuuden. Hän käsittelee niin sanottuja ekosysteemipalvelumaksuja ja tarkentaa yhden ekosysteemipalveluiden etymologisen erikoisuuden: ne eivät ensi sijassa kiinnity kuluttamiseen vaan omistusoikeuteen – keskeistä ei siis ole ”palvelu kenelle” vaan ”kenen palvelu”.

Ekosysteemipalveluiden käytännön sovellutuksia esitellään myös neljän artikkelin voimin. Juha Hiedanpään tarkastelussa on suomalaisen metsätalouden kannusterakenne. Tärkeä päätelmä on, että vaikka metsätalouden kannusterakenne on tähän asti estänyt omaehtoisen

metsäluonnon monimuotoisuuden suojeluvoitteen, metsäluonnon ekosysteemipalvelutalouden tulevaisuus voi olla vahva. Petteri Vihervaara ynnä muut esittelevät menetelmiä, joiden avulla ekosysteemipalvelut voidaan ottaa huomioon maankäytön suunnittelussa. Metsä-Lappia tapauksena käyttäen tekijät osoittavat, että käsite voi tuoda yhteen eri toimijoita uudenaikaiselle suunnittelupinnalle. Jari Niemelä ym. taas luotaavat kaupunkiluonnon ekosysteemipalveluja, mikä kuljettaa lukijan kaupunkiseuduille eli alueille, joiden ekosysteemipalvelut hyödyttävät sekä kaupunkilaisia että ympäröivän maaseudun asukkaita. Tällä kohdoin pohditaan kiinnostavasti, miten kaupunkien ja maaseudun ekosysteemipalvelut eroavat toisistaan. Kirjan sulkee Ari Jokisen mainio artikkeli ekosysteemipalveluiden vakiinnuttamisesta eli sen määrittelemisestä, minkälaiset ihmisen ja luonnon väliset suhteet ovat tärkeitä ja minkälaiseen yhteiskehitykseen niiden välillä pyritään. Yllättävän tapausanalyysin – kohteena on kiljuhanhen suojele – kautta Jokinen päätelee, että ekosysteemipalvelu ei vakiinnu itsestään, vaan se nimenomaan on vakiinnutettava. Ihminen on sekä ”prosessinohjaaja” että osa tätä prosessia.

Ekosysteemipalvelu on käsite, joka liittyy välittömästi maaseudun ympäristö- ja luonnonvarahallintaan. Itse asiassa sen alkeismalleja on käytetty jo aiemmin esimerkiksi maatalouden ympäristötuen perusteluina. Toisin kuin lähinnä maatalouspolitiikan alaviitteeksi marginalisoitu maatalouden ympäristötuki, ekosysteemipalvelut ovat kuitenkin nousemassa ympäristö- ja luonnonvarapolitiikan keskiöön. Juha Hiedanpään, Leila Suvantolan ja Arto Naskalin toimittama teos on selkeä, mutta myös miellyttävän vaateliias johdatus ekosysteemipalveluihin. Vaateliaisuus liittyy erityisesti ekosysteemipalveluiden käsitteellisen monikerroksisuuden erittelyyn sekä niihin empiirisen tutkimuksen haasteisiin, joita esimerkiksi Yrjö Hailan, Arild Vatnin ja Ari Jokisen artikkeleista nousee.

Jatkossa monitieteisen ekosysteemipalvelututkimuksen kriittisiä kysymyksiä ovat nähdäkseni taloustieteellisen yliyksinkertaistamisen välttäminen etenkin arvottomiskysymyksissä sekä mikrotasoisien sosiaalisen näkökulman vahvistaminen. Molemmat aiheet ovat esillä myös Hiedanpään ynnä muiden toimittamassa teoksessa. Tutkimuksellista kehittämissarkaa riittää, sillä nykyisellään ekosysteemipalveluiden luokittelut ja mallinnukset näyttävät lähes poikkeuksetta abstrahoivan ihmisen jonnekin horisonttiin.

”Kaupunkien ja ympäröivän maaseudun välisen vuorovaikutuksen vuoksi itse kaupungin tuottamia ekosysteemipalveluita, kuten virkityspalveluita, on vaikea erottaa kaupunkeja ympäröivien alueiden tuottamista palveluista.”

Jari Niemelä ym., s. 204

”Ekosysteemipalvelun käsitteen avulla saadaan näkyviin, kuinka luonnonvarojen käytössä liu’utaan toistuvasti vakiintumisen ja tekeillä olemisen välillä, ja kuinka luonnonkäytön muodot tällöin vahvistuvat tai muuntuvat toisenlaisiksi.”

Ari Jokinen, s. 246